

Motion till riksdagen 2023/24:2456

av Mikael Larsson m.fl. (C)

Krisberedskap och utveckling av militärt och civilt försvar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hela landet ska kunna försvaras och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att krigsdugligheten ska öka inom alla krigsförband och att förmågan bör förbättras inom flygvapnet, marinen och armén, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Arktis och Östersjöns ökade militärstrategiska betydelse när Sverige blir Natomedlem och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt militärt skydd på västkusten för Göteborgs hamn och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av att kartlägga tillämpningen av miljöbalk och praxisutveckling i syfte att föreslå förändringar som möjliggör en helhetsbedömning, en bredare syn på totalförsvarets samlade intressen och samexistens mellan olika intressen inom samma geografiska område, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarmakten och Försvarets materielverk i större utsträckning bör ställa krav på hållbarhet i sina försvarsupphandlingar och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Försvarmakten och Försvarets materielverk tillsammans med försvarsindustrin bör ta steg framåt för ett försvar där säkerhet, försörjning och hållbarhet tillsammans utgör viktiga delar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ansvarig myndighet bör ges i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol, biogas och andra förnybara bränslen i beredskapslagringen av drivmedel och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Pliktrådets ställning ska höjas i syfte att stärka de värnpliktigas rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att indexreglera värnpliktigas dagersättning för att det smidigt ska följa samhällets prisutveckling på samma sätt som exempelvis CSN-bidrag gör, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förplägnadsersättningen för värnpliktiga ska reflektera de kostnader som den är menad att täcka samt att den indexregleras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det långsiktiga målet för andelen värnpliktiga år 2030 ska vara minst 40 procent kvinnor och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att försvarsmaktsledningen regelbundet bör följa upp och utvärdera förbanden i fråga om deras jämställdhets- och likabehandlingsarbete och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kvinnliga soldater ska kunna genomföra övningar och strid med utrustning och skydd som inte hämmar deras rörelser och begränsar deras eller gruppens förmåga till strid, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av kortsiktiga och långsiktiga åtgärder för att undvika personalflykt och säkra personalförsörjningen inom Försvarsmakten och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska vara möjligt att anställa soldater för längre tid än i dag och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av översyn av officersaspiranters villkor och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla stödet till militära och civila veteraner och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av flerårig och systematisk plan för det militära stödet till Ukraina där också hela kedjan av utbildning, reparation och bruk ingår, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av cybervärn och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om cybervärnpliktiga och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utveckling av Försvarsmaktens förmåga till både defensiva och offensiva cyberoperationer och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att se över ett eventuellt behov av att göra cyberförsvar till en egen försvarsgren och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av utveckling av svensk räddningstjänst så att människors tillgång till trygghet och säkerhet är likvärdig runt om i landet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad förmåga att hantera skogsbränder och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska bli enklare och billigare för räddningstjänster att använda drönare och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om civilpliktiga och räddningstjänst under höjd beredskap och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av fler klimatanpassningsåtgärder för ett mer motståndskraftigt och robust samhälle och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta åtgärder som innebär att underregleringen av den fredstida krisberedskapen upphör, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den statliga krisledningen måste bli både tydligare och snabbare samt att MSB:s roll i det civila försvaret bör stärkas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuners och regioners roll i ett nytt system för ansvar, ledning och samordning måste bli tydligare och bättre hänga samman i den större helheten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa och stärka den politiska ledningens möjlighet att leda kommuner och regioner i höjd beredskap och krig och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att krigsplacera ledande politiska företrädare i kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av civila planeringsramar och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en statlig funktion för kunskapsstöd vid säkerhetsanalys av forskningsdata och prövning av anställningar och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om frivillighet och frivilliga försvarsorganisationer och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ha en god försörjningsförmåga på samhällsviktiga varor och tjänster i hela landet i händelse av kris och krig, där individer, offentliga aktörer och näringslivet har en viktig uppgift utifrån sina respektive roller, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ökad självförsörjningsgrad av viktiga förmödenheter utgör en viktig komponent i den fortsatta uppbyggnaden av totalförsvaret, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en ökad inhemsk produktion av biodrivmedel innebär en ökad försörjningstrygghet, bättre motståndskraft och minskade sårbarheter i drivmedelsförsörjningen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förutsättningarna för och behov inom primärproduktionen i ett stärkt civilt försvar och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en läkemedelsförsörjning som är decentraliserad och tillgänglig över hela landet där staten, hälso- och sjukvården och näringslivet tar ett gemensamt ansvar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behov av robusta och tillgängliga elektroniska kommunikationer för blåljusmyndigheter i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att minska antalet marina myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kustbevakningen och tillkännager detta för regeringen.

1 Militärt försvar

1.1 Säkerhetspolitiska och ekonomiska utgångspunkter

Rysslands aggressiva krig i Ukraina har omkullkastat den europeiska säkerhetsordningen och förutsättningarna för svensk och europeisk säkerhet. Ukraina har rätt till sitt territorium och Ryssland måste lämna Ukraina, inkl. det sedan 2014 illegalt ockuperade Krim. De folkrättsliga principerna att varje land har rätt att försvara sig, rätt till sina gränser och rätt att välja sin framtid är viktigare än någonsin att upprätthålla. Det förändrade säkerhetspolitiska läget har inneburit att Sverige ansökt om medlemskap i Nato, något som Centerpartiet velat sedan 2015 och arbetat aktivt för sedan dess. Våra motioner i riksdagen har därefter lett till tillkännagivanden om att Sverige bör anta en Natooption i sin säkerhetspolitiska linje. Det är vår mening att om den tidigare socialdemokratiskt ledda regeringen tidigare hade hörsammat tillkännagivandena och tidigare sett över sin egen säkerhetspolitik så hade Sverige stått bättre berett när Ryssland anföll Ukraina. Vi välkomnar dock att det nu råder bred parlamentarisk samsyn kring det kommande svenska Natomedlemskapet. Det är ett nationellt misslyckande att Sverige inte blev fullvärdiga medlemmar på Natotoppmötet i Vilnius. Det är viktigt att regeringen nu gör allt i sin makt för att godkännandeprocessen inte drar ut ytterligare på tiden. Varje försening påverkar vår möjlighet att bygga säkerhet med våra allierade, med våra demokratiska grannar.

Vi välkomnar också att det finns en parlamentarisk samsyn kring att anslagen till försvaret behöver öka till 2 % av BNP. Vid Natotoppmötet i Vilnius i juli 2023 beslöt stats- och regeringscheferna att Natos målsättning framöver ska vara nationella försvarsbudgetar på minst 2 %. Centerpartiet står bakom detta. Det är absolut nödvändigt för att utveckla svensk försvarsförmåga utifrån den försämrade omvärldskontext vi lever i men det är också en trovärdighetsfråga; ingen ska kunna anklaga Sverige för att vara en ”free-rider i Nato”.

I ett kortsiktigt perspektiv är det fortsatt viktigt att helheten i totalförsvarspropositionen 2021–2025 genomförs, även om både pandemin och Rysslands krig i Ukraina har orsakat viss försening i den ursprungliga planen för krigsorganisationens

utveckling. Försvarsmakten påverkas också, som många andra, av de prisökningar vi ser i samhället i stort och det finns en risk för att det också påverkar utvecklingen av försvarsförmågan i stort då krigsorganisationen inte kan växa och utvecklas som planerat. Andra utmaningar är att nödvändig tillväxt måste ske samtidigt som insatsberedskapen har ökat på grund av Rysslands krig i Ukraina, och samtidigt som Sverige kommer behöva bemanna upp olika Natostaber framgent. Men i grunden är inriktningen på förra försvarsbeslutet bra och genom de beslut som då togs ökar krigsdugligheten i krigsförbanden och försvarsförmågan höjs inom alla försvarsgrenar.

De nödvändiga materielinvesteringar som då definierades men inte finansierades är fortsatt mycket relevanta för försvarets förmågeutveckling. I den mån de inte redan genomförts bör de genomföras så fort som möjligt. De regementen som etablerats får inte försenas ytterligare vad gäller ändamålsenliga lokaler. Med det sagt kommer omvärldsläget nya förutsättningar med erfarenheter från Rysslands krig i Ukraina och Natomedlemskapets krav och nya förutsättningar behöva påverka inriktningen av Sveriges militära försvar.

1.2 Ett Natoanpassat och mer krigsdugligt försvar i hela landet

Det kommande Natomedlemskapet, hybridkrigföring, gråzonsproblematik, den militärtekniska utvecklingen och Sveriges militärstrategiska läge i en alltmer viktig Östersjöregion ställer nya krav på det svenska försvaret, bland annat vad gäller uthållighet, beredskap och krigsduglighet. Kriget i Ukraina gör alltjämt den säkerhetspolitiska situationen instabil och oförutsägbar. Ett svenskt Natomedlemskap kommer att öka den säkerhetspolitiska förutsägbarheten i vårt närområde när Sverige blir en del av en större försvarspolitik helhet. Det är vår uppfattning att det kommer att bidra till stabilitet och säkerhet i Östersjöregionen när Sverige är med i Nato och att det svensk-finska försvarssamarbetet då kommer att kunna utvecklas fullt ut, på samma sätt som förutsättningarna för det nordiska och nordisk-baltiska försvarssamarbetet i stort. Skulle det svenska Natomedlemskapet dra ut länge på tiden finns på samma sätt en risk att Sveriges säkerhet ytterligare försämras bl.a. utifrån att det finsk-svenska försvarssamarbetet då inte kan fortsätta med samma inriktning som tidigare eftersom Finland då är en del av Natos försvarsplanering och Sverige inte är det.

Det militära försvaret kommer då vi blir Natomedlemmar utformas och dimensioneras inte bara för att kunna möta ett väpnat angrepp mot Sverige inklusive krigshandlingar på svenskt territorium utan också för avskräckning och försvar i en kollektiv Natokontext. Det är därför nödvändigt att skapa ytterligare förutsättningar för att förbättra försvarsförmågan utifrån både totalförsvarspropositionen och det kommande Natomedlemskapet.

Svensk försvarsförmåga ska utvecklas så att hela landet kan försvaras genom ökad tillgänglighet och förbättrad operativ förmåga. Krigsförbanden ska öka sin krigsduglighet enskilt och tillsammans med andra, nationellt och internationellt. Förmågan att samtidigt kunna mobilisera hela krigsorganisationen i händelse av höjd beredskap är av grundläggande betydelse. Beslutade organisatoriska förändringar i krigs- och grundorganisationen och beslutade stora investeringar bl.a. för att säkerställa grundläggande funktioner såsom ledning och logistik, vidmakthållande och utveckling av befintlig materiel, anskaffning av ammunition och förbrukningsmateriel samt nyinvesteringar ska genomföras.

Krigsdugligheten ska öka inom alla försvarsgrenar men för Centerpartiet är det åtminstone kortsiktigt särskilt prioriterat att säkerställa arméns krigsförband och deras förmåga. I likhet med försvarsbeslutet. Men vi behöver också se till att vi kan försvara svenskt territorium till sjöss och i luften genom att ha hög förmåga inom ubåtsjakt, sjöstrid och genom våra flygstridskrafter samt genom att utveckla Sveriges luftförsvarsförmåga i ett bredare perspektiv än Jas. Inte minst kommer förstärkningar av försvarsförmågan att behöva göras längs Östersjökusten, i Arktis och på västkusten för att skydda handelsflöden till och från Göteborgs hamn. Det här är en utveckling som kommer att behöva ske över tid och vara lyhörd för Natos samlade behov och försvarsplanering.

De i försvarsbeslutet aviserade förstärkningarna för att helheten av Värnkraft ska anses ha genomförts innebär att åtminstone modernt buret luftvärn anskaffas till armén, divisionsförmågan förstärks med en ingenjörsbataljon och en underhållsbataljon, förbindelsekompanier tillförs för att lägga broar över större älvar och modern bromateriel anskaffas. Därtill ska sambands- och telekrigsförbanden tidigareläggas till före 2030. Det är också viktigt att uthålligheten i krig förstärks och att våra soldater har modern och väl fungerande utrustning, både kvinnor och män. Ytterligare utrustning ska tillföras och nya eldhandvapen anskaffas till samtliga soldater. De problem som förbanden upplever med utrustning till soldater måste omedelbart lösas. Det är hög tid att gå från processer utformade för ett fredstida nedbantningsförsvar till ett försvar i tillväxt redo för strid. Därtill ska mer modern och tyngre materiel anskaffas till hemvärnet och Väg- och vattenbyggnadskåren samt byggnads- och reparationsberedskapen återinrättas. De frivilliga försvarsorganisationerna ska förstärkas och uthålligheten i krig ska förstärkas genom anskaffning av mer läkemedel, drivmedel och nödvändiga reservdelar samt lastbilar och ammunition. Logistikfunktionen ska förstärkas.

Centerpartiet välkomnar utländska Natoförband på svenskt territorium och att övningar genomförs regelbundet mellan svenska krigsförband och utländska. Det bidrar på alla sätt till försvaret av Sverige och Nato som helhet. Detta oavsett om det genomförs på svenskt territorium eller Natoterritorium i övrigt.

1.3 Närvaro i och samexistens med lokalsamhällen – en förutsättning för god totalförsvarsförmåga och folkförankring

Det är också viktigt med ett hela landet-perspektiv när försvaret nu fortsatt utvecklas och tillförs mer resurser. Hela landet ska kunna försvaras. Försvarsmakten ska fortsätta att utvecklas på de orter där Försvarsmakten finns idag, och de nyetableringar som har gjorts behöver färdigställas.

Det är viktigt både för en utveckling av krigsförmågan och för att kunna ta emot ett större antal värnpliktiga som vid slutet av 2025 ska uppgå till 8 000. Som Rysslands krig i Ukraina visar är försvarsviljan avgörande för landets motståndskraft och försvar. De försvarsetableringar som gjorts har varit och är viktiga också utifrån ett folkförankringsperspektiv och ett sätt att skapa försvarsvilja. Försvarsmakten ska synas och höras och finnas i människors medvetande samt väcka nyfikenhet, stolthet, intresse och en vilja att själv bidra till försvaret av Sverige. Det har ett egenvärde men kan också vara viktigt i ett rekryteringsperspektiv eftersom människor vill kunna leva, bo och jobba i hela landet.

Det finns dock en osäkerhet på de orter där Försvarsmakten finns idag kring hur verksamhet som inte är militär ska kunna utvecklas samtidigt som Försvarsmakten utvecklas. Väl medvetna om Försvarsmaktens särställning i exempelvis miljöbalken är det särskilt viktigt att försöka finna samexistenslösningar kring försvarets verksamhet på det lokala planet. Det finns en uppenbar risk annars att förtroendet för Försvarsmakten på det lokala planet urholkas både bland allmänhet och i de lokala och regionala styrena. Det finns exempel där Försvarsmakten, också på orter där de funnits under mycket lång tid, nu plötsligt säger nej till enskilda bygglov för exempelvis altaner och enstaka toaletter i privatbostäder med argumentet att det möjliggör för fler permanentboende på orten, vilket de menar kan vara till men för försvarsförmågan. Försvarsmakten menar alltså att fler permanentboende per se skulle innebära men för försvarsförmågan. Det tycks som att Försvarsmaktens tolkning av begreppet ”påtagligt motverka totalförsvarets intressen” i 3 kap. 9 § första stycket miljöbalken är väl extensiv.

Det är vår övertygelse att antalet överklaganden kring försvarets verksamhet där det har exempelvis mark- och vattenanspråk kan minska med en tidig dialog och en vilja till gemensamma lösningar med styret i lokalsamhällena, och med en mer restriktiv tolkning av ”påtagligt motverka totalförsvarets intressen” i miljöbalken enligt ovan. Kanske också genom en bredare syn kring vad totalförsvarets intressen faktiskt är och kan vara. Kanske i dialog med totalförsvarets andra ben, nämligen det civila försvarets aktörer. Försvarsberedningen, som ett exempel, skriver att övergången till förnybar energi kan innebära fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Det ligger i Försvarsmaktens och det militära försvarets intresse att helheten i totalförsvaret fungerar. Annars är det inget totalförsvär.

Totalförsvarets intressen kan också motverkas av exempelvis, menar vi, minskad folkförankring och acceptans i lokal- och regionalsamhällena. Färre överklaganden kan snabba på nödvändiga processer och försvarsetableringar, vilket är absolut nödvändigt kommande år. Folkförankring kan uppnås på många olika sätt, genom närvaro och synlighet men också genom vilja till tidig dialog och undvikande av intressekonflikter som inte behöver uppstå om dialogen förbättras, genom lösningsorienterad samverkan och om beslut fattas utifrån de möjligheter som miljöbalken ger. Försvarsmaktens särställning i miljöbalken är faktisk men det gynnar ingen, inte heller Försvarsmakten, att extensiva tolkningar görs som i övrigt hämmar all annan utveckling för samhällen och individer inom samma geografiska område som Försvarsmakten finns. Praxisutvecklingen som den blivit får orimliga konsekvenser för boenden och lokalsamhällena.

Vi menar därför att en översyn av tillämpningen av miljöbalken och praxisutvecklingen behöver göras i syfte att föreslå förändringar som möjliggör en helhetsbedömning, en bredare syn på totalförsvarets intressen och de facto samexistens mellan olika intressen inom samma geografiska område. Att viljan till dialog, samverkan och samexistens också måste finnas från lokalsamhällena är lika viktigt. Här har de lokala styrena en viktig och ansvarsfull uppgift. God och tidig samverkan och vilja i olika skeden av en tillstånds- och beslutsprocess är grundläggande för framgångsrika och helt nödvändiga försvarsetableringar och försvarets utveckling på befintliga orter. Vi ser annars en stor risk för lokal- och regionalutvecklingen på många håll i Sverige när försvaret nu växer, nämnas kan exempelvis Uppsala, Gotland, Göteborg och Dalarna.

Försvarsberedningen skriver i sin rapport Motståndskraft att omställningen till förnybar el bör kunna ge fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv. Då krävs också att kompetenta totalförsvarsanalyser görs, inte bara analyser för antingen det militära eller civila försvarets olika delar separat. Samhällets grundläggande robusthet och dess

förmåga att motstå fredstida kriser bidrar till den krigsavhållande effekten i totalförsvaret. En viktig aspekt är Sveriges energiförsörjning, där omställningen till förnybar el ger fördelar ur ett totalförsvarsperspektiv och bör beaktas i samhällsplaneringen av Försvarsmakten och övriga berörda myndigheter.

En viktig del i detta, som vi ser det, är att Försvarsmaktens arbete med samexistens och medverkan i planerings- och prövningsprocessen för energiproduktion behöver bli bättre och ske tidigare i processen.

FOI har, på uppdrag av både Försvarsmakten och Energimyndigheten, tagit fram en rapport med titeln *”Möjligheter till samexistens mellan Försvarsmaktens verksamhet och utbyggd vindkraft”* där de bedömer att det finns goda möjligheter att öka samexistensen, dock med ansträngningar från både Försvarsmakten och andra aktörer. En nyckellösning som lyfts upp är att inrätta en nationell arbetsgrupp för samexistens mellan vindkraft och Försvarsmaktens intressen men också att fortsatt utreda möjligheten till villkorade tillstånd och vissa tekniska lösningar. Det kräver en tydligare styrning från regeringens håll men också resurser, bedömer rapportförfattarna.

Riksdagen har tidigare tillkännagivit för regeringen att det bör göras en kartläggning av tillämpningen av miljöbalken och praxisutvecklingen i syfte att föreslå förändringar som möjliggör en helhetsbedömning, en bredare syn på totalförsvarets intressen och samexistens mellan olika intressen inom samma geografiska område. Centerpartiet vill att en sådan kartläggning påbörjas senast mars 2024 samt att förslagen från ovan nämnda FOI-rapport blir ett viktigt ingångsvärde i den och regeringens styrning av myndigheterna framåt, för att få till en hållbar förändring mellan olika samhällsintressen. Samexistens är positivt, inte negativt, i ett totalförsvarsperspektiv och med ett ökat behov av självförsörjning. Vi beklagar att regeringen i sin budgetproposition för 2023 ansåg det tidigare tillkännagivandet färdigbehandlat, trots att man inte hade vidtagit några åtgärder över huvud taget.

1.4 Hållbarhet, motståndskraft och säkerhet går hand i hand

För oss är det viktigt att den grundläggande motståndskraften i samhället stärks så att det finns en stabil grund att bygga ett robust totalförsvaret på. Utan den grundläggande motståndskraften riskerar sårbarheter och risker i vardagen bli enorma svagheter under både fredstida kriser och höjd beredskap och krig. Något som ytterst hotar både liv och hälsa. Centerpartiet driver en politik för att både stärka den grundläggande motståndskraften i samhället genom att, exempelvis, arbeta för ökad självförsörjningsgrad av viktiga förnödenheter inom de gröna näringarna, och för att stärka upp samhället med särskilda totalförsvarsresurser som exempelvis lagerhållning av insatsvaror till jordbruket. I totalförsvarspolitiken möts under- och ovanifrånperspektiven.

Vi är övertygade om att hållbarhet och grön omställning kan bidra till ökad motståndskraft i totalförsvaret. Genom att använda biodrivmedel i tanken minskar vi beroendet av rysk olja samtidigt som vi stärker den nationella självförsörjningsgraden på drivmedel och bidrar till den gröna omställningen. När fler personer skaffar solceller på taken för att få ner elkostnaden eller minska beroendet av fossil energi stärks också individens motståndskraft att klara sig om stannat utsätts för angrepp, må det vara ett cyberangrepp eller ett konventionellt militärt angrepp. Vid strömavbrott kommer hela kvarteret samlas hos den där lampan fortsatt lyser och elementen värmer. Det gröna avdrag som idag finns bidrar därför också till samhällets samlade motståndskraft.

Omställning, hållbarhet och motståndskraft går hand i hand. Också Försvarmakten ska ta miljöhänsyn i sin verksamhet i fred, och Försvarmakten arbetar också systematiskt för att uppnå en hållbar verksamhet som återspeglar målen i Agenda 2030 och de nationella miljökvalitetsmålen. Dock finns alltid utrymme för förbättringar och det är tydligt att Försvarmakten, och Försvarets materielverk, kan agera kravställare för att, där det är möjligt utan att försvarsförmågan påverkas negativt, i större utsträckning göra hållbara och gröna upphandlingar till sin verksamhet. Det bör också inkluderas i den årliga hållbarhetsredovisningen.

Det finns en stor potential i försvarsforskning och försvarsutveckling som bidrar till både försvarsförmåga, ökad självförsörjning och den gröna omställningen. Jas har redan testflugit på biobränsle. Försvarsindustrin borde kunna utgöra en viktig del i den gröna industrirevolution vi ser just nu i Sverige. Försvarmakten och Försvarets materielverk bör tillsammans med industrin ta steg framåt för ett försvar där hållbarhet, försörjning och säkerhet tillsammans utgör viktiga delar.

För att möjliggöra en omställning till gröna drivmedel också inom totalförsvaret behöver ansvarig myndighet få i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol, biogas och andra förnybara bränslen i beredskapslagringen av drivmedel och tillkännager detta för regeringen. För att det ska kunna göras behövs bl.a. en kontinuerlig och tydlig dialog med Försvarmakten och Försvarets materielverk.

1.5 Personalförsörjning

1.5.1 Värnpliktigas inflytande och rättigheter

I den kartläggning om jämställdhet som vi skriver om ovan framkom att det finns uppskattade nätverk för värnpliktiga kvinnor på de olika förbanden och regementena. Det är bra men också det formella medinflytandet för värnpliktiga behöver ses över för att bli bättre och framför allt stå oberoende från Försvarmakten organisatoriskt. Medinflytande står på två ben: det formella och det informella, där förtroende byggs mellan människor. Varje förband bör därför ha en medinflytandeofficer med lång erfarenhet av praktiskt ledarskap och närhet till verksamheten som kan bli länken mellan de värnpliktiga och förbandschefen.

Riksdagen har tidigare tillkännagivit för regeringen i frågor som rör medinflytande för totalförsvarspliktiga. Regeringen bör lägga fram förslag som förbättrar medinflytandet för totalförsvarspliktiga senast vid halvårsskiftet 2024. Centerpartiets förslag är att Pliktrådets ställning stärks.

Att kallas in med plikt är ett stort ingrepp i den enskilda individens liv och därför är det extra viktigt att de villkor man har under värnplikten inte är undermåliga. Centerpartiets förslag är därför att dagersättningen för värnpliktiga indexregleras på samma sätt som CSN-bidrag gör samt att förplägnadsersättningen är mer verklighetsbaserad och reflekterar de kostnader som den är menad att täcka samt att denna också indexregleras.

1.5.2 Jämställdhet

Försvarmaktens mål är att 30 procent av de värnpliktiga ska vara kvinnor 2025, men det är långt ifrån att uppnås för Försvarmakten som helhet. Inte heller målsättningen om 20 procent kvinnliga värnpliktiga år 2020 uppnåddes för Försvarmakten som

helhet, även om det är stor skillnad mellan förbanden. Sammantaget var 17 procent av de värnpliktiga kvinnor 2020. De senaste tre åren har ökningstakten i snitt varit 1 procent om året, vilket gör att målet om 30 % år 2025 tycks långt borta. Mer måste göras för att nå målet för Forsvarsmakten som helhet.

Generellt sett är arméförbanden sämre än flygvapenförbanden och marinens flottiljer på att uppnå jämställd rekrytering. I flygvapnet ligger andelen kvinnliga värnpliktiga på mellan 24 och 40 procent, där exempelvis Skaraborgs flygflottilj hade 40 procent kvinnliga värnpliktiga som ryckte in i september 2020, och marinens sjöstridsskola i Karlskrona har 31 procent kvinnliga värnpliktiga.

Det kan finnas flera förklaringar till skillnaden mellan vapenslagen. Som skäl anges av Forsvarsmakten att teknikutvecklingen gör att vissa arbetsmoment underlättats inom marinen och flygvapnet och att stereotypa föreställningar om armén som ”manlig” gör att färre kvinnor söker sig dit. Man vill få fler kvinnor intresserade genom bl.a. skol-informatörer. Forsvarsmaktens fokus på att genom ett ändrat språk nå fler kvinnor är vällovligt och bra men troligtvis inte tillräckligt. En rad olika åtgärder är nödvändiga för att göra armén attraktiv också för kvinnor att söka sig till. Det handlar inte om sänkta fysiska krav även om det är bra att Forsvarsmakten kontinuerligt ser över vilka krav som ställs på olika befattningar.

Det kan vara en god idé att lära från exempelvis Norge som nu närmar sig 30 procent kvinnor vid krigsskolorna. Norge införde könsneutral värnplikt 2016. Endast 12 procent går dock vidare till en befälsutbildning. Modern krigföring handlar om mycket mer än bara muskelstyrka och att vara snabb. Det handlar lika mycket om att kunna skaffa sig en lägesförståelse, orientera sig, vara en del av ett team och hantera vapen. Även om synen på kvinnor som militärer har varit ifrågasatt också i Norge så har kvinnor bidragit med annan viktig kompetens än muskelstyrka; det handlar bl.a. om att kunna göra fler saker samtidigt, ”multi-tasking”. Tidigare försvarschefen (ÖB) Haakon Bruun-Hansen säger i en intervju till NRK att försvaret har stärkt sin krigsförmåga sedan kvinnor kom in i försvaret.^{1, 2} Det är vår uppfattning att utan höga målsättningar kommer försvaret inte komma till rätta med snedrekryteringen till värnplikten. Därför bör ett högt långsiktigt mål för antalet kvinnliga värnpliktiga sättas till 40 % år 2030 och arbetet med aktiva åtgärder för att nå dit intensifieras. I det arbetet är det viktigt att lära av länder som kommit längre än vi, exempelvis Norge, för att uppnå befintligt mål om 30 procent kvinnliga värnpliktiga 2025.

Behov av uppföljning av arbetet med jämställdhet, policys och handlingsplaner

Centerpartiet genomförde under våren 2021 ett antal intervjuer med personer som under kortare och längre tid hade jobbat inom Forsvarsmakten; några är fortfarande anställda, andra har efter mångårig tjänstgöring avslutat sina uppdrag och sin anställning. Vi pratade med kvinnor och män med olika befattningar, inom olika försvarsgrenar. Vi var också i kontakt med Officersförbundet. Fram träder en bild av en arbetsplats där försvarsmaktsledningens ord, alla policys och handlingsplaner inte får genomslag fullt ut i organisationen, allra minst ute på förbanden, även om förbanden också både arbetar med värdegrundsfrågor och har planer för likabehandling och jämställdhet. De vi pratade med gav intryck av att arbetet inte sker systematiskt utan drivs av eldsjälarna som

¹ <https://frifagbevegelse.no/debatt/kvinner-i-forsvaret-er-en-suksess-6.490.715103.53ebf2ca93>.

² https://www.nrk.no/norge/avtroppende-forsvarssjef_-kvinnene-gjor-oss-bedre-til-a-krige-1.15079165.

inte ersätts när de slutar och att policyer och handlingsplaner inte alltid följs upp av högsta ledningen vid förbandsbesök. Vi hörde om befäl på förband som blundar, lägger dövörat till och inte visar med själ och hjärta att det är viktigt att policyer och handlingsplaner får genomslag och praktisk betydelse. Vi hörde om värnpliktiga som uttrycker att ÖB:s ord är PK. Som en av de intervjuade sa: ”Det når inte ända ner, man ger dom svaren som dom vill höra och sen behöver man inte göra mer – det stannar på mellan-nivå.” Något som dock nämndes som mycket positivt och värdefullt av det som Försvarsmakten gör var bl.a. de kvinnliga nätverk för värnpliktiga som finns på förband där frågor och utmaningar dryftas och där man kan ta stöd av varandra och erfarna kollegors erfarenheter.

I officersförbundets undersökning anger 17 % att de blivit utsatta för ovälkommet beteende, 15 % att de blivit utsatta för diskriminering och 1 % att de blivit utsatta för sexuella trakasserier. Det är oroande att så pass många av de anställda anger att de har blivit utsatta för ovälkomna beteenden och diskriminering såväl som att andelen som säger att de utsätts för sexuella trakasserier ökar, inte minst bland de unga kvinnorna. Att många också anger att det är kollegor som utsatt dem för ett ovälkommet beteende kan innebära både att det är svårare att anmäla men också att det kan vara svårare att komma till rätta med. Att under lång tid utsättas för subtila nedbrytande och förminskande kommentarer kan tyda på att de som utsätter andra för det vet att det är svårare att anmäla en subtil kommentar än ett rent övergrepp, men också att dessa passerar utan åtgärd och därmed blir en del av ett kulturellt problem. Utifrån de uppgifter som framkom vid våra intervjuer ter det sig som nödvändigt att förbandens arbete och organisation för jämställdhet och medinflytande tas upp och bedöms vid alla träffar mellan försvarsmaktsledning och förbands- och/eller regementsledning. Ingen i ansvarig position ska komma undan med att bara säga det som förväntas utan att också arbeta aktivt med jämställdhet inåt i den egna organisationen.

Utrustning för tjejer ska inte ge sämre skydd

Ett återkommande sorgebarn inom Försvarsmakten är oförmågan att säkerställa klädnad, uniformer och skydd som också passar kvinnors kroppar. Som inte skaver, som inte är för stort, som inte begränsar sikt och som sitter dåligt och därmed ger ett sämre skydd i en utsatt miljö. Centerpartiet har lyft denna fråga i utskott och på andra ställen i dialog med försvarsmaktsledning, till en allt större irritation och löften om att frågan är på väg att lösas. Men de kvarstår trots det. Försvarsmaktsledningen behöver säkerställa att kvinnliga soldater kan genomföra övning och strid med utrustning och skydd som inte hämmar deras rörelser, begränsar deras eller gruppens förmåga att strida eller gör ont. Det handlar i grund och botten om överlevnad, om att kvinnor utsätts för större risker än män när utrustningen inte passar. Hur detta bäst görs måste Försvarsmakten själva svara för, men det tycks inte som den väg som hittills valts har varit den rätta. Ytterligare vägar kan behöva prövas.

1.5.3 Anställda soldater och officerare – fler ska vilja stanna kvar

Personalförsörjningen inom Försvarsmakten är en av de största utmaningarna framöver. Som en konsekvens av Putins krig i Ukraina och hoten mot oss och våra grannländer är Sverige på väg in i Nato samtidigt som det militära försvaret ska växa kraftigt kommande år med ökade krav på krigsduglighet och beredskap, ett stort antal sekunderingar till

Natostaber, fler gripbara krigsförband, en moderniserad materielförsörjningsprocess, viktiga regementsetableringar runt om i landet och ett ökat antal utbildade värnpliktiga. Utmaningarna är många och det finns således mycket att omgående ta tag i. Men frågan är om inte personalförsörjningen kanske är den största av de alla. För utan personal är det svårt att uppnå krav på beredskap och ökad gripbarhet för krigsförbanden och att växa ute i landet. Det blir svårt att utbilda fler värnpliktiga.

Just nu bubblar det av ilska och frustration bland många officerare och soldater. Vi ser vad som nu närmast kan beskrivas som en personalflykt bland nyckelkompetenser, inte minst inom flygvapnet. Parallellt med detta införs nu, 14 år efter regeringens beslut, flerbefälssystemet fullt ut samtidigt som många soldater uppnår maxtid för anställning. Personal antingen flyr, känner oro för sin framtid eller tvingas att sluta. Det är mycket illavarslande.

För Centerpartiet är det uppenbart att åtgärder behövs både i ett kort och i ett långt perspektiv för att hitta lösningar för en hållbar personalförsörjning framåt. Flexibilitet, mindre prestige och en bred palett av lösningar kommer att behövas. Centerpartiet har flera kortsiktiga och långsiktiga förslag för att förbättra situationen för anställda inom Försvarmakten, kvinnor som män, soldater som officerare.

En lågt hängande frukt är att antingen förlänga yrkessoldaternas visstidsanställningar på 8 + 4 år eller att vid behov låta personerna gå vidare inom Försvarmakten och erbjudas utbildning och tjänster som exempelvis specialistofficerare. Då kan all den erfarenhet som byggts upp under 12 år finnas kvar inom Försvarmakten.

Vi behöver snabbt komma upp till 8 000 värnpliktiga. För att också gynna officersförsörjningen framåt är det viktigt att utbilda kompanibefäl och plutonsbefäl, vilket skapar ett flöde in i yrket, vilket är bra för officersförsörjningen. Nära sammankopplat till officersförsörjningen är villkoren för officersaspiranter. Det är viktigt att dessa inte får sämre villkor än andra studenter vad gäller exempelvis inkomsttak, bidrag/ersättning och andra villkor såsom försörjningsansvar för makar osv. Vi vill därför ha en översyn av förordningen (1995:239) om förmåner till totalförsvarspliktiga.

En annan åtgärd är att förlänga pensionsåldern så att den följer samma regelverk som gäller i samhället i övrigt. Den livserfarenhet som dessa besitter är värdefull att ta tillvara i Försvarmakten.

Riksdagen har sedan tidigare tillkännagett för regeringen om reservofficerares rätt till tjänstledighet. Det behöver följas upp i försvarsberedningens kommande arbete.

Lönesättningen förhandlas av parterna men det är viktigt att Försvarmakten kan erbjuda goda villkor och goda incitament för den personal som är intresserad av att söka sig till, stanna kvar i ytterligare några år inom eller återvända till Försvarmakten efter några år i civil karriär, exempelvis. I takt med att försvarsanslagen ökar torde Försvarmaktens möjligheter att erbjuda goda incitament och arbetsvillkor öka. Det är bra.

Därtill behöver Försvarmakten stilla den oro som finns bland vissa officerare som, när flerbefälssystemet nu införs, får tjänst som specialistofficerare genom att tydliggöra karriärvägar och utvecklingsmöjligheter för specialistofficerare. Ingen ska behöva känna att dennes möjligheter försvinner.

1.5.4 Veteraner

Sveriges veteranpolitik behöver fortsätta att utvecklas. Det är bra att regeringen annonserat att en veteranstrategi ska tas fram även om regeringen hade kunnat göra mer, tidigare. Vi anser inte att regeringen gjort tillräckligt för att utveckla den sammanhållna

veteranpolitik som Alliansen påbörjade. I takt med att fokus för svenskt försvar kommer att läggas på nationellt försvar av Sverige, det territoriella försvaret, kan veteranbegreppet behöva vidgas och komma att omfatta fler. Idag är veteranpolitiken nära förknippad med att genomföra internationella insatser. Men oavsett om fokus ligger på nationellt försvar eller internationella insatser behöver veteranpolitiken hållas samman. Genom att se helheten kan kontinuitet skapas också i veteranpolitiken. Sverige kommer fortsatt att bidra till internationell fred och säkerhet genom internationella insatser.

Centerpartiet anser att de soldater och officerare, men även civilanställda, som genomför utlandsmissioner ska mötas med stor respekt och det är viktigt att det finns ett ordentligt omhändertagande efter en mission. Samtidigt har ofta familj och nära anhöriga till den som är på utlandsmission ett stort ansvar hemma, och de kanske känner oro under tiden missionen pågår. Vi anser att mer behöver göras för att militära och civila veteraner och deras anhöriga ska få ett stöd som står i proportion till de risker och påfrestningar som de utsätts för.

Vi vill att ett veterancenter i ordets rätta bemärkelse skapas. Det ska vara ett samlat veterancenter som har i uppdrag att arbeta med militära och civila veteraner som bidragit till fred och säkerhet i krig eller katastrofområden. Veterancentret behöver få de resurser och den uppmärksamhet som krävs för att kunna erbjuda våra veteraner ett värdigt stöd på riktigt. Vi behöver lyfta de anhörigas roll och erbjuda även dem ett utökat stöd. Det är viktigt både för att uppmärksamma den tuffa period de får genomgå när deras närstående är utsända på vad som kan vara livsfarliga uppdrag, men också för att det är en trygghet för våra veteraner att veta att deras nära och kära kan få stöd.

Veterancentret ska vara ett samordnings- och kunskapsnav som utsända och deras anhöriga kan vända sig till före, under och efter en insats. Det är viktigt att det finns ett ordentligt omhändertagande under och efter en mission. Veterancentret ska vid behov därför också erbjuda psykologstöd och möjlighet till rekreation och återhämtning för de veteraner och anhöriga som behöver det. Goda erfarenheter kan hämtas från det stöd som ges till försvarets veteraner i Norge, där ett likande center byggts upp med goda resultat.

2 Stärkt försvar i cyberrymden

När statsminister Thorbjörn Fälldin beordrade ÖB att Försvarmakten skulle hålla gränsen under ubåtskrisen med grundstötningen av U 137 i Karlskrona skärgård så hade Sverige förmågan att göra så. Någon riktig gräns går inte att hålla i cyberrymden, men en svensk statsminister måste ha medlen att på ett aktivt sätt kunna skydda kritiska svenska intressen också i den digitala arenan. Kopplingarna mellan infrastruktur, psykologiskt försvar och samhällets totala försvarsförmåga är digitala och avgörs i en digital arena där frågorna hänger ihop. Sverige attackerar varje dag digitalt, det är på tiden vi får förmågor som motsvarar hotet.

Sverige behöver ha en aktiv försvarsförmåga att snabbt kunna skydda viktiga tillgångar, spåra angripare, störa angripare och slå tillbaka mot angripare. Försvarmakten har idag ansvaret för detta när en statsaktör attackerar och kan genomföra både defensiva och offensiva operationer. De defensiva operationerna syftar till ett försvar av informationssystem för att förneka motståndaren tillgång till att påverka svenska nätverk. Offensiva operationer handlar om att förhindra motståndaren från att

genomföra angreppen, bland annat genom att attackera motståndarens system, eller genomföra andra aktiviteter som får motståndaren att avbryta attacken. Förmågan till bägge behöver utvecklas.

De frivilliga försvarsorganisationerna ligger sedan länge Centerpartiet varmt om hjärtat. Alla i Sverige ska kunna bidra till totalförsvaret, också om ens intresse och kompetens i huvudsak inte finns inom det traditionellt militära området, dvs. armén, flygvapnet och marinen. Samhällets förmåga att stå emot och återhämta sig från cyberattacker måste bli bättre. Vi vill därför att ett cybervärn som står på två ben skapas. Ett ben för att bidra till att stärka samhällets förmåga att hantera stora cyberattacker, och ett ben för att stå emot otillbörlig informationspåverkan under höjd beredskap och ytterst krig, dvs. cybervärnet ska också ha uppgifter inom det psykologiska försvaret. På så sätt kan vi också tydliggöra sambandet mellan cyber och psykologiskt försvar. Cybervärnet ska utgöra en aktiv del av totalförsvaret med kompetens som kan nyttjas av olika aktörer som själva saknar tillräcklig kompetens. Det blir en förstärkningsresurs på samma sätt som vissa andra kritiska resurser som frivilliga redan gör inom ramen för de frivilliga försvarsorganisationernas arbete.

Sedan 2020 utbildar Försvarsmakten värnpliktiga cybersoldater i samarbete med KTH där värnplikten beskrivs så här: ”Kärnan i arbetet med att förstärka cyberförsvars-förmågan är utökad kapacitet till defensiva och offensiva cyberoperationer mot kvalificerade motståndare i cyberdomänen. Cyberoperationer är en lika självklar del i modern krigföring som mark-, sjö- och luftoperationer och är därmed en naturlig del av det nationella försvaret av Sverige och svenska intressen.” Det är angeläget att cybersoldaterna/cybervärnpliktiga blir fler. Den kompetens som de individer då utvecklar kan sedan, förutom att stärka Försvarsmaktens egen kompetens och cyberförmåga, också stärka cyberkompetensen i samhället i stort, exempelvis inom andra totalförsvarsmyndigheter men också inom näringsliv eller kommuner och regioner. Som vi ska se nedan är bristen på kompetens inom detta område skriande.

Tyvärr är det vanligt att strategisk kompetens kring cybersäkerhet ofta saknas i olika organisationers ledningar. Det hanteras som en it-fråga, vilket inte är tillräckligt. För att belysa ett eventuellt behov av att stärka cyberfrågornas vikt i Försvarsmakten vill Centerpartiet utreda om det finns ett behov av att införa ytterligare en cyber-försvarsgren jämte armén, flygvapnet och marinen.

3 Trygghet och säkerhet i hela landet – räddningstjänst, krisberedskap och civilt försvar

3.1 En likvärdig räddningstjänst i hela landet, i vardag, kris och krig

Centerpartiet har under många år uppmärksammat att svensk räddningstjänst behöver utvecklas för att alla som bor i Sverige, i städer och på landsbygden, ska ha samma rätt till trygghet och säkerhet, tillgång till ett likvärdigt skydd. Idag varierar det beroende på var i landet man bor. Vi var först ute sommaren 2018 och krävde att Sverige skulle köpa in flygande brandsläckningsresurser för att stärka beredskapen mot stora skogsbränder. Vi välkomnar att vårt förslag har blivit verklighet och att resurserna också används, i

Sverige men också som förstärkningsresurs vid stora bränder utomlands, senast sommaren 2023. Med ett förändrat och varmare klimat är det troligt att behoven och användningen kommer bli än större framöver. Sverige ska fortsatt bidra till EU:s civilskyddsmekanism med tillgängliga resurser då andra länder drabbas av stora katastrofer. På samma sätt ska Sverige vid behov också kunna få stöd av EU-länderna då vi har behov. Det handlar om solidaritet och att göra varandra bättre när det som bäst behövs.

Under många år har det varit svårt att rekrytera deltidsbrandmän på landsbygden. En delvis förändrad arbetsmarknad där man inte längre bor och arbetar i samma bygd har ofta tillsammans med en traditionell syn på vem som kan vara brandman, bidragit till svårigheterna att rekrytera deltidsbrandmän runt om i landet. Det finns goda exempel på kommuner som lyckats bredda sin rekrytering med enkla medel och dessa goda exempel behöver spridas för andra att ta efter. Här bör MSB i samarbete med SKR kunna göra mer och ta fram goda exempel på kommuner som lyckats i sin rekrytering på olika sätt, och sprida till andra som kan ta efter.

Regeringen behöver ta ett större ansvar för att se till att kommunerna rättsligt har de verktyg de behöver, att stödet gentemot kommunerna ökar genom fler utbildade brandmän runt om i landet. Utbildningen av räddningstjänstpersonal sker idag främst genom MSB:s utbildningar. Dessa ges på olika nivåer. Det är viktigt för likvärdigheten i landet att utbildningar inom räddningstjänsten ges i en utsträckning som motsvarar kommunernas behov av utbildad personal, både deltid och heltid. Det kan fortsatt behöva göras nödvändiga förstärkningar som svarar upp mot kommunernas behov av utbildning. Genom fler utbildningsplatser för brandmän ökar också den statliga närvaron runt om i landet. Inte minst kan specialistkompetensen för brandmän och räddningsledare att bekämpa stora skogsbränder behöva utvecklas. Detta då stora delar av Sverige består av skog med stora värden, men också eftersom stora skogsbränder troligtvis blir fler med ett varmare och torrare klimat. Centerpartiet vill därför se en specialistutbildning för brandmän i hur stora skogsbränder bäst ska bekämpas.

Drönare har blivit ett allt viktigare verktyg för räddningstjänsten att använda inför och vid en insats. Genom ökad användning av drönare kan räddningstjänsten snabbare och smidigare skaffa sig en överblick över ett potentiellt insatsområde, kanske lättare lokalisera en skogsbrand och var en olycka på en lång väg utan mobiltäckning har skett. Drönare kan också förse med exempelvis hjärtstartare och potentiellt nå en person med hjärtstopp snabbare än vad en utryckande brandbil hade kunnat. Men det krävs tung byråkrati och dyra abonnemang för att erhålla tillstånd för räddningstjänsten att använda drönare, något som mindre räddningstjänster inte alltid mäktar med. Det kan jämföras med privatpersoner som inte behöver betala någon abonnemangsavgift. Vi vill därför förenkla byråkratin för räddningstjänster att använda drönare.

Frågan om räddningstjänst under höjd beredskap och förstärkningar genom civilpliktiga brandmän behöver skyndsamt lösas. Att civilplikten nu aktiveras är bra. För Centerpartiet är det viktigt att civilpliktiga i så stor utsträckning som möjligt rekryteras från lokalsamhällen runt om i landet och sedan placeras och delvis utbildas i de lokala räddningstjänstorganisationerna. Vi vill inte se en central funktion utan koppling till lokal räddningstjänst och de förutsättningar som råder i olika delar av landet. Med lokal närvaro, kännedom och civilpliktiga rekryterade lokalt kan i bästa fall också rekryteringsbasen till deltidsbrandkåren samtidigt öka, vilket skulle vara positivt för hela bygdens tillgång på säkerhet och trygghet. Samtidigt är det viktigt att räddningstjänstens behov i vardagen, här och nu, inte prioriteras ner för att bara planera för krigets behov.

3.1.1 Jämställdhet inom räddningstjänsten

Idag är en stor majoritet av brandmännen fortfarande män. Endast 5,5 procent av brandmännen är idag kvinnor. Men också här har kommunerna kommit olika långt runt om i landet. Många traditionella föreställningar om vad det innebär att vara brandman lever kvar. Den föreställningen kan ha lett till att färre kvinnor sökt sig till att bli brandmän, på hel- eller deltid. Det finns räddningstjänster som genom enkla knep har lyckats bredda rekryteringsbasen och därmed också minskat antalet vakanser i deltidsstyrkorna. Det handlar om att se över kraven inom olika områden. Exempelvis om man måste ha C-körkort eller kan köpa in mindre fordon där det räcker med B-körkort (finns exempel på räddningstjänster som gjort just detta med goda resultat). Men det handlar också om att anpassa stationernas utformning för att passa både tjejer och killar, exempelvis genom separata omklädningsrum.

Att hela landet har en väl fungerande räddningstjänst blir viktigt inte minst då vi utvecklar ett nytt civilt försvar och då räddningstjänsten i kommunerna kommer ha en viktig roll i detta arbete. Då går det inte att bortse från den rekryteringsbas som halva befolkningen utgör. Sammantaget ger det bättre verktyg för ett likvärdigt skydd i hela landet.

3.2 Klimatanpassning

Hela samhället påverkas av det förändrade klimatet. Under lång tid har det blivit tydligt för alla och envar att vårt moderna samhälle är sårbart mot konsekvenserna av ett allt varmare klimat med enorma skogsbränder, skyfall, smältande isar och värmeböljor som följd. Det går inte att värja sig mot bilderna från sommarens bränder och översvämningar i bl.a. Sverige, Grekland, Spanien Kanada och USA. Det räcker inte längre bara med att minska utsläppen och bromsa den globala upphettningen, vi måste också anpassa våra samhällen efter det förändrade klimatet.

Det innebär att vi behöver vidta åtgärder för att anpassa alla delar av vårt samhälle, från samhällsplanering och fysisk planering, vatten och avlopp, energiförsörjning, skogsbruk och jordbruk, industrier och besöksnäring med mera. Vi behöver klimatanpassa både befintlig infrastruktur men också för framtiden, i exempelvis var och hur vi bygger. Här behöver både kommuner och staten göra mer tillsammans.

Skyfall, höga vattenflöden, översvämningar, värmeböljor och periodvis torka kommer leda till markant försämrade förutsättningar att erbjuda va-tjänster av den standard vi vant oss vid. Också ur ett beredskaps- och sårbarhetsperspektiv är tillgången på rent dricksvatten en viktig fråga, inte minst i den fortsatta totalförsvarsplaneringen. Ju robustare den grundläggande vatteninfrastrukturen är desto mindre är sannolikheten för att dricksvattnet ska bli otjänligt. Ur ett beredskapsperspektiv har frågan om tillgången på rent dricksvatten ytterligare dimensioner. Tidigare har vi inte behövt ta ställning till potentiella konkurrenssituationer mellan exempelvis jordbruket, energiproduktionen, välfärden och dricksvatten men framöver är det troligt att intressekonflikterna kommer att öka.

Sårbarheter inom dricksvattenförsörjningen kan mycket väl också vara sådant som kartläggs av en antagonist som inte vill vårt land väl. Det gäller både digitala sårbarheter och skydd av anläggningar såsom dricksvattentäkter. Frågan är alltså långt mycket större än en infrastrukturfråga även om sårbarheter och kontaminering av dricksvatten på grund av undermålig infrastruktur ensamt kan orsaka en kris med stora konsekvenser

för människor och naturen. Ur ett beredskapsperspektiv handlar det inte bara om infrastrukturen utan också om att uthålligheten stärks och att tillgången på reservvattentäkter, nödvatten, reservkraft och andra kritiska resurser såsom kemikalier för rening finns så att dricksvattenproduktionen kan fortsätta även under störda förhållanden. Och det förebyggande arbetet räcker inte. Kommunerna behöver öva sin krisplanering både internt och i aktuella fall med dricksvattenproducenten och dricksvattendistributören, räddningstjänsten. Utöver det mest fundamentala behovet av dricksvatten är en god vattentillgång också en nödvändig förutsättning för stora delar av livsmedelsproduktionen, industrin och grundläggande välfärdstjänster.

3.3 Samhällets krisberedskap och ett modernt civilt försvar – behov av förändringar

Det finns fortfarande mycket att utveckla inom svensk beredskap nu och på sikt, vilket inte minst Putins krig i Ukraina och de hot mot och sabotage av samhällsviktig infrastruktur visat ett tydligt behov av i närtid. Centerpartiet kommer fortsätta driva på för att nödvändiga förändringar kommer på plats och att de beslut som redan fattats av riksdagen får genomslag och blir verklighet. När ökade krav ställs på kommuner och regioner behöver finansieringsprincipen fortsatt få genomslag.

Vårvintern 2020 drabbades världen av en sällan skådad pandemi med mycket stora konsekvenser för människors liv, hälsa och egendom. Samtidigt blottades stora brister i svensk krisberedskap. Brister som emellanåt varit kända men lämnade utan åtgärd. Det är ett underbetyg för svensk krisberedskap att större utvecklingssteg framåt inte tas förrän vid mycket stora kriser såsom Estonia eller tsunamin, trots att otydligheter och brister inte sällan är kända och åtgärder tidigare har föreslagits. Kriget i Ukraina är en ögonöppnare för att krig är möjligt också i vårt närområde i den tid vi lever i, och befolkningsskyddet har därefter lyfts upp på agendan efter att ha legat i träda under lång tid.

Svensk beredskap behöver bli mer långsiktig och problem och svårigheter som är väl kända tas tag i på ett tidigt stadium. Annars kommer sårbarheter i grundstrukturer och resurser utgöra svagheter under en faktisk kris och försvåra förutsättningarna för en effektiv krishantering, vilket ytterst alltid drabbar enskilda individer. Det handlar ofta om liv och död. Det är viktigt också för att uppbyggnaden av ett nytt civilt försvar ska stå på en solid grund så att systembrister som finns i krisberedskapen inte följer med och blir brister i ett nytt civilt försvar.

3.3.1 Styrningen av krisberedskapen behöver bli bättre

Krisberedskapen är underreglerad i Sverige och utgår från tre allmänt hållna principer: ansvarsprincipen, närhetsprincipen och likhetsprincipen. Redan efter de stora skogsbränderna i Västmanland föreslog MSB att närhets- och likhetsprinciperna ersätts med en samverkansprincip och en handlingsprincip. FHS ansåg i sin utredning av skogsbränderna att ansvarsprincipen inte var ändamålsenlig. I regeringens kommittédirektiv för stärkt beredskap inför framtida pandemier finns uttalat att utredaren ska utreda huruvida en handlingsprincip behöver införas eller inte. Det är oklart om denna ska gälla generellt eller endast inom pandemiberedskapen. Kring ansvarsprincipen finns ännu inget uttalat. Styrningen av samhällets krisberedskap baserar sig alltså i grunden

på tre vaga principer som utvärderingar har velat revidera och tydliggöra. Principerna ska vara vägledande för hur samhällets aktörer ska förebygga och hantera olyckor, kriser och samhällsstörningar men för hanteringen av större händelser har det visat sig att principerna inte riktigt fungerar, de verkar ibland hämmande på krishanteringen. Det finns heller inga definierade funktionskrav för när en aktör kan anses ha tagit sitt ansvar enligt ansvarsprincipen.

FHS ansåg, som anges ovan, att ansvarsprincipen inte fungerade ändamålsenligt under de stora skogsbränderna. Också i ljuset av corona men också tidigare kriser kan det ifrågasättas om ansvarsprincipen är ändamålsenlig eller tolkas ändamålsenligt, om den kan anses vara en helt fungerande princip. Några aktörer fick nya ansvar under rådande krishantering, och när aktörer inte tagit ansvar fullt ut för sin pandemiberedskap har det varit svårt för andra aktörer att täcka upp. Exempelvis såg vi att Socialstyrelsen under rådande krishantering fick ett nytt ansvar att vara nationell inköpscentral för sjukvårdsmateriel och fördela mellan regionerna. Det var inte ett ansvar de hade i vanliga fall. Riksrevisionens granskningsrapport av läkemedels- (och livsmedelsförsörjningen) har redan tidigare identifierat att just Socialstyrelsens samordnande roll vid större kriser har varit otydlig och att man behöver förtydliga styrande ingångsvärden, bl.a. när det gäller ansvarsförhållanden. Detta är ett tydligt exempel på att kunskap om brister har funnits i systemet men inte åtgärdats av ansvariga i regeringen i tid. Vi välkomnar det arbete som nu påbörjats för att höja beredskapen inom hälso- och sjukvården.

Givet tidigare års utvärderingar och rekommendationer av både MSB och FHS samt observationer från covid-19 anser vi att det är rimligt ändamålsenligheten i de tre principerna utvärderas och vid behov revideras för att få till en tydligare styrning av samhällets krisberedskap som också är hållbar i ett nytt civilt försvar.

3.3.2 Struktur för ökad motståndskraft – ytterligare åtgärder behövs

Den 1 oktober 2022 trädde ett antal förändringar i kraft för att skapa en bättre struktur för ökad motståndskraft i det civila försvaret. Det är välkomna förändringar som i många avseenden kommer att ge både en tydligare uppdragsbeskrivning för statliga centrala och regionala myndigheter och bredda samverkansstrukturerna nationellt, regionalt och inom och mellan sektorer. Det är ännu inte tydligt hur den tydligare myndighetsstrukturen kommer påverka kommuner och regioner arbetsmässigt men det är bra att regeringen har tillsatt en utredning att utreda kommuners och regioners grundläggande beredskapsansvar med en översyn av lagen om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

I utredningen är det viktigt att kommuners och regioners roll i systemet, i den större helheten, behöver tydliggöras, och stödet till dem måste bli tydligare och bättre. Med det ansvarssystem som nu utvecklas finns också en risk att förväntningar och krav på leverans hos kommuner och regioner ökar men inte stödet eller resurserna i tillräckligt stor utsträckning. Finansieringsprincipen måste fortsatt följas. Utan kommuner och regioner i en större ansvarsstruktur kommer svensk beredskap inte kunna utvecklas i sin fulla potential.

När översynen görs är det viktigt att också se över hur ledamöter i kommun- och regionstyrelserna ska kunna fullfölja sina uppdrag också under höjd beredskap och krig. Under höjd beredskap och krig har både kommun- och regionstyrelserna det politiska formella ansvaret för all ordinarie verksamhet och ledningen för kommunens/regionens del av det civila försvaret. En ledamot i kommunstyrelsen kan dock inte krigsplaceras i

sin roll vilket innebär att vid höjd beredskap kan stora delar av politiska kommun- och regionledningar runt i Sverige kallas in till sina ordinarie krigsplaceringar och försvinna från sin kommun/region och därmed inte utföra sitt politiska ledarskap. Det kan leda till sämre ledning, svårare att utkräva ansvar och svagare demokratisk grund i de politiska beslut som fattas. Syftet med att öva i fredstid urholkas också om den utbildade och övade ledningen inte finns tillgänglig att leda när det som bäst behövs. Centerpartiet menar därför att det kan finnas behov av att stärka den politiska ledningens möjlighet att leda kommuner/regioner i höjd beredskap och krig samt av att se över om regelverket behöver ändras i syfte att kunna krigsplacera ledande politiska företrädare i kommuner och regioner.

Därtill bör MSB:s mandat att samordna stora sektorsövergripande kriser stärkas ytterligare. Det ter sig svagt att de endast fått mandatet att stödja samordning. På samma sätt bör MSB:s roll att företräda det civila försvaret på nationell nivå ytterligare lyftas fram. Det tvärspektoriella och operativt samordnande perspektivet på myndighetsnivå är viktigt i sammanhanget, inte bara inom sektorer utan också nationellt. Det är MSB som bör ha en sådan nationell roll. Krishantering är en egen profession där metoder och inarbetade arbetssätt och relationer bidrar positivt till hantering av en kris. Det får inte glömmas bort. På samma sätt hade vi sett att MSB fick föreskriftsrätt för både fredstida händelser och höjd beredskap och vill att regeringen går vidare med det.

Säpo har pekat på bristande kunskaper och säkerhetskyddsarbete generellt i Sverige men också på landets lärosäten. Säpo har också upptäckt utländskt spioneri vid svenska universitet och högskolor. Centerpartiet menar att det är dags att alla verksamhetsutövare, inklusive de svenska lärosätena, tar sitt uppdrag på allvar och höjer medvetandenivån och kunskapsnivån generellt och kontinuerligt om hot, risker och behov av skydd i och av den egna verksamheten. Samtidigt är det komplexa frågor och därför behöver staten kunna stödja vid säkerhetsanalys av forskningsdata och prövning av anställningar, exempelvis genom att inrätta en särskild statlig funktion för kunskapsstöd.

3.3.3 Funktionskrav i samhällsviktig verksamhet och behov av att ta fram civila planeringsramar

Totalförsvarsperspektivet behöver genomsyra fler politikområden så att sårbarheter inte byggs in i system och verksamheter. Idag är det heller inte möjligt att prioritera kritiska leveranser till samhällsviktiga verksamheter. MSB har tidigare konstaterat att funktionalitet och kontinuitet i samhällsviktig verksamhet behöver stärkas. Med större krav på funktion och kontinuitet i samhällsviktig verksamhet så behöver staten också i större utsträckning än idag stödja kommuner och regioner i att utveckla krisberedskapen. Centerpartiet har både i stämmobeslut och motioner tidigare i riksdagen fört fram vikten av att funktionskrav på samhällsviktig verksamhet tas fram.

Det är tydligt att det finns en osäkerhet bland många aktörer, inte minst hos kommuner och regioner, om vad man ska planera mot och inför – vad det innebär att ha en god förmåga till civilt försvar och vilken dimensionering man behöver förhålla sig till i upphandlingar osv. Här skulle statens stöd kunna bli bättre och tydligare. Förutom att funktionskrav behöver tas fram för samhällsviktig verksamhet så behöver regeringen, på samma sätt som man gjort för det militära försvaret, ta fram civila planeringsramar. Det skulle vara en viktig planeringsförutsättning och ett gott stöd för kommuner och regioner såväl som statliga myndigheter och näringsliv att planera utifrån. Det skulle

också leda till en likvärdig beredskapsutveckling i hela landet såväl som att civila försvaret och militära försvaret planerar utifrån samma förutsättningar. Det i sig skulle kunna utveckla samarbetet mellan MSB och Försvarsmakten.

3.4 Stärkt frivillighet och frivilliga försvarsorganisationernas roll både i fred och i ett civilt försvar

De frivilliga försvarsorganisationerna verkar över hela landet och har en viktig roll både i den fredstida krisberedskapen och i ett civilt försvar. Frivilligheten ger alla människor en möjlighet att bidra vid större kriser men också ett modernt civilt försvar utifrån sina egna förutsättningar. Det är mycket viktigt ur ett folkförankringsperspektiv.

De frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet täcker många olika och viktiga områden. Centerpartiet har länge drivit att vi vill se en stärkt frivillighet vid både fredstida kriser men också i ett modernt civilt försvar. Inte minst kommer frivilligheten när det civila försvaret byggs upp få en större roll i befolkningsskyddet.

För att samhället ska få ut så mycket som möjligt av frivilligheten är det viktigt att ansvariga aktörer också planerar in att använda sig av frivilliga under krishantering. De behöver komma in i planeringen och utbildningen men också i övningar på ett mer systematiskt sätt. Därtill behöver avtal och överenskommelser skrivas. Frivilliga kan erbjuda både expertstöd inom olika sakområden men också skapa uthållighet i organisationen.

Vi vill också se bättre förutsättningar för frivilliga livräddare. Alla frivilliga livräddare är en ovärderlig resurs för människors trygghet i hela landet. Därför behöver vi uppmuntra dem som tar det ansvaret. I stora delar av vårt land räcker inte ordinarie räddningspersonal till när hjälpen behövs. När någon hamnar i nöd på fjället eller på sjön är behovet av frivilliga stort för att rädda liv. Tack vare människor som engagerar sig på sin fritid finns extra resurser när hjälpen behövs, och som stat och kommun inte hade klarat sig utan. Centerpartiet vill underlätta rekryteringen så att fler engagerar sig som fjällräddare, sjöräddare samt i deltidsbrandkåren och brandvärdnet. Det är oerhört viktigt att människor som bor i gles- och landsbygd också ska kunna känna sig trygga med att hjälpen kommer om det behövs.

Vi tror också på att de frivilliga försvarsorganisationerna kan utvecklas genom en större samverkan med det privata näringslivet. Det finns goda exempel från Röda Korset som exempelvis arbetar tillsammans med företaget Bring för att kunna ordna logistik och transporter med deras chaufförer under en kris. Så kan fler tänka och utveckla sin verksamhet. Den organiserade frivilligheten, de frivilliga försvarsorganisationerna och frivilliga resursgrupper (FRG) kommer också återigen ha en viktig roll i det civila försvaret, inte minst kopplat till befolkningsskyddet. Det är viktigt att kommuner och regioner tänker frivillighet också i ett scenario av höjd beredskap när de utvecklar sin verksamhet.

3.5 Civil personalförsörjning i kris och krig

Det behövs en strategi för hur personalförsörjningen i fredstida kriser och höjd beredskap och krig ska utformas och säkerställas framöver. Det är viktigt att en bredare hotbild, de hybrida hoten och allvarliga fredstida kriser beaktas när en hållbar personalförsörjning för stora samhällskriser tas fram. Det är först då som personalbehovet vid exempelvis

nästa pandemi kan uppskattas, eller som man kan hänsyn eventuella att använda en beredskapspolis också vid exempelvis terroristattacker, bevakning vid risk för terrordåd eller vid naturkatastrofer. För totalförsvaret råder vid höjd beredskap och krig totalförsvarspåbud, vilket ger staten särskilda möjligheter att säkerställa personalförsörjningen men det saknas helt för fredstida kriser och hybridhot. Det är bra att både den tidigare socialdemokratiskt ledda och den nuvarande regeringen ser över personalförsörjningen vid höjd beredskap och krig men det är långt ifrån tillräckligt. En översyn av personal- och kompetensförsörjningen i det civila försvaret måste således vara bredare och omfatta också fredstida större kriser.

3.6 En bättre förnödenhetsförsörjning i hela landet och stärkt motståndskraft i samhället genom de gröna näringarna

3.6.1 Försörjningsförmåga på viktiga varor och tjänster – offentliga aktörer och näringslivet tillsammans

Sverige behöver en förnödenhetsförsörjning värd namnet. Vi är beroende av omvärlden för det, men ökad självförsörjningsgrad när det gäller viktiga förnödenheter utgör en viktig komponent i uppbyggnaden av totalförsvaret. Här blir kopplingen till både näringsliv och de gröna näringarna tydlig. De gröna näringarna kan stärka vårt samhälles grundläggande motståndskraft och samtidigt bidra till ett hållbart samhälle.

Helhetsbilder och helhetsperspektiv är viktiga att försöka få ihop när vi pratar om försörjningsförmåga, vilken påverkas av en rad olika beroenden och samband. Det är ytterst komplext. Självförsörjningsgrad, jordbrukets konkurrenskraft, logistik och lagerhållning av nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror samt individens egen beredskap utgör viktiga ingångsvärden att utveckla vidare. Minskad regelbörda skapar bättre förutsättningar för ökad inhemsk produktion. Sverige ska ha en god försörjningsförmåga när det gäller samhällsviktiga varor och tjänster i hela landet i en händelse av kris och krig, där offentliga aktörer och näringslivet har en viktig uppgift utifrån sina respektive roller. När den nationella samordningen av försörjningsberedskapen utvecklas är det därför viktigt att näringslivets deltagande och mervärde är tydligt såväl som tillgängligheten över hela landet. Här det viktigt att det regionala och lokala perspektivet också finns med så att landets samlade försörjningsförmåga inte begränsas av tillgängligheten till ett statligt centrallager.

Frågan om stora statliga förnödenhetslager är komplex, och även om lagring kan behövas i större utsträckning än idag går det inte att bortse från att svenskt näringsliv, stora och små företag, gröna näringar m.m. kommer behöva vara en viktig del av beredskapsplaneringen framåt. Det är näringslivet som sitter på lösningarna i vardagen som vet hur lösningarna, exempelvis för produktion, olika lagerlösningar, logistik och distribution kan utformas och bäst användas i händelse av kris eller krig över hela landet. Att bygga upp detta nationellt och statligt utan näringslivet kommer inte vara effektivt och kommer dessutom att innebära sårbarheter i sig. Det är därför av ytterst stor vikt att näringslivet är med i formuleringen av lösningarna kring försörjningen av viktiga varor och tjänster i hela vårt land. Det ska ske på lika villkor – här kan mandat för det inrättade näringslivsrådet behöva ses över såväl som de regionala aspekterna tydliggöras. Beredskapssektorernas samverkan och samarbete med näringslivet behöver utvecklas för ökad förståelse för varandras villkor och kompetens.

Men svensk förnödenhetsförsörjning av viktiga varor och tjänster kan inte ses ur ett strikt nationellt perspektiv. Vikten av att kunna upprätthålla utrikeshandel och transporter för utrikeshandel kommer vara stor också framöver, inte minst för att svenskt näringsliv, svenska småföretagare, bl.a. de gröna näringarna, ska kunna bygga motståndskraft och välstånd genom handel med andra, genom att sälja sina produkter. EU-perspektivet på vår försörjningsförmåga kan inte nog understrykas.

3.6.2 Energiförsörjning

Energiförsörjningen i Sverige är viktig i fred och under höjd beredskap och krig. Flera olika energislag samverkar i dagens energisystem, och det finns flera viktiga beroenden mellan energislagen men också mellan dessa och andra samhällsviktiga verksamheter. Sårbarheten och beroendena gör att vi behöver öka beredskapstänket kring energiförsörjningen. När nya och renare energisystem utvecklas behöver därför totalförsvarets behov beaktas. Detsamma gäller när ny energiinfrastruktur byggs ut. Sverige är beroende av omvärlden för sin import av råolja, inte minst från Ryssland. En stor del av den globala råoljeproduktionen sker också i oroliga och instabila områden i världen. Detta sammantaget med att användningen av fossil energi är skadligt för klimatet gör att skälen är många, och goda, att minska användandet och importen av fossil energi till förmån för förnybara och närproducerade energikällor. Beroendet av rysk olja och gas måste upphöra.

Att regeringen i denna tid vill minska reduktionsplikten till ett minimum är dåligt för totalförsvarets motståndskraft. En ökad inhemsk produktion av biodrivmedel innebär en ökad försörjningstrygghet men skapar också utökad företagande och fler arbetstillfällen inom de gröna näringarna. Dessutom produceras biodrivmedel mest effektivt i bioraffinaderier där andra produkter samproduceras, vilket gynnar innovation, teknikutveckling och svensk ekonomi. Styrmedel som en ambitiös reduktionsplikt för vägtransporterna och krav på obligatorisk inblandning av förnybart bränsle också för flygen är styrmedel som kan bidra till att investeringsviljan i Sverige ökar.

Centerpartiets förslag inom förnybar energi kan också bidra till fler fossilfria maskiner inom lantbruket, något som ökar t.ex. primärproduktionens motståndskraft eftersom också den blir mindre beroende av import av olja och fossila drivmedel. Det finns inget som hindrar en liknande utveckling för vissa militära fordon. I takt med att andelen etanol, biodrivmedel och andra förnybara bränslen ökar kan det bli aktuellt att beredskapslagra också dessa drivmedel. Vi vill ge ansvarig myndighet i uppdrag att beakta ett eventuellt behov av att inkludera etanol och biogas i beredskapslagringen av drivmedel.

3.6.3 Livsmedelsförsörjning

Svenskt jordbruk, och därmed primärproduktionen, är viktigt för vårt lands totalförsvär. Livsmedelsförsörjningen är viktig i händelse av fredstida kriser såsom avspärningar och blockader. Men det som verkligen aktualiserat behovet av en god livsmedelsberedskap är att krigsplaneringen återupptagits. Därför behöver också försörjningstrygghet under kris och krig lyftas fram som ett strategiskt område i en uppdaterad livsmedelsstrategi. Primärproduktionens roll och vikt behöver vara en del av totalförsvärsplaneringen.

Förutsättningarna för och behoven inom primärproduktionen i ett stärkt civilt försvar är därför viktiga att börja utveckla. En aspekt av Sveriges försörjningsförmåga är att öka

andelen svenskproducerad mat. För att göra det krävs att svenskt jordbruk är konkurrenskraftigt. Goda förutsättningar att bedriva jordbruk i Sverige spelar roll. Att öka och bevara den odlingsbara marken är viktigt ur ett beredskapsperspektiv, inte minst för att kunna ställa om produktion och verksamhet om det skulle behövas. Hur lätt det är att ställa om produktionen beror i sin tur på när på året vi befinner oss, såväl som på vilka insatsvaror som finns tillgängliga m.m. För att andelen svensktillverkade livsmedel ska öka, måste de svenska bönderna få bättre möjligheter att konkurrera med matproducenter i utlandet. Det handlar om alltifrån att det måste bli billigare att driva jordbruk till att Sverige måste sätta mer press i EU för att andra länder ska närma sig de hårda miljö- och djurskydds krav som svenska bönder följer.

Andelen svenska livsmedel är dock inte den enda aspekten av en god livsmedelsberedskap vid kris eller krig. Vi ser också att det finns brister i reservkapacitet och i bl.a. logistik och transporter. Samtidigt som beroendet av fungerande transporter inom livsmedelsindustrin är stort i alltifrån att kunna upprätthålla primärproduktionen på enskilda gårdar till distribution ut till handlare och kund, är också resursen ofta knapp. Inte minst råder det brist på åkerier och chaufförer samt reparationer resurser. Att det finns en fungerande infrastruktur med möjlighet till omlastning eller byte av transportslag för distribution i hela landet är av stor vikt. Här behöver krigsplaneringen utvecklas. Lagerhållning av inte minst nödvändiga livsmedel och strategiska insatsvaror i omsättningslager blir också viktigt när ordinarie försörjningssystem är sårbara. Snabbt behöver också ansvariga gemensamt planera för hur distributionen av livsmedel ska fungera i landet i en situation då det ev. råder brist på lastbilar eller de elektroniska kommunikationerna är utslagna.

Utöver de förändringar som behövs för att på övergripande system- och planeringsnivå säkerställa en bättre motståndskraft och ett utvecklat civilt försvar inom de gröna näringarna kan också motståndskraften behöva stärkas på gårdsnivå.

En intervjustudie som SLU gjort med lantbrukare kring krisberedskap och sårbarheter visar att *korta kriser*, såsom strömavbrott efter en storm, som exempelvis stormen Gudrun, i första hand innebär svårigheter för lantbruk som föder upp djur. Strömavbrott gör att ventilationen läggs av, det blir svårt att mjölka och ge djuren vatten och foder. Om transporter uteblir kan problemen bli så svåra att djur måste nödslaktas. Mest sårbar är kyckling- och grisproduktionen medan nötköttsproduktion och viss mjölkproduktion bedöms vara mindre sårbar.

Längre kriser skapar större problem för jordbrukets möjligheter att verka nationellt och kan få stora samhällskonsekvenser. I studien från SLU, som är skriven innan totalförsvarsplaneringen återupptogs, beskrivs längre handelsblockader med begränsade importmöjligheter. Det är rimligt att anta att en säkerhetspolitisk kris i vårt närområde, potentiellt med krigshandlingar också i Sverige, kommer kunna ha liknande konsekvenser på importen, samt ytterligare konsekvenser för jordbrukets möjligheter att verka nationellt, och därmed också befolkningens tillgång på mat och livsmedel.

Beroendena mellan primärproduktionen och andra samhällsviktiga verksamheter är enligt SLU enormt stora. Det betyder att om det blir avbrott i någon annan samhällsviktig verksamhet kan det också få konsekvenser för primärproduktionen. För att minska sårbarheter på gårdsnivå vill Centerpartiet att självförsörjningen av energi och lagerhållning på gård ökar. Allt fler svenska jordbruk har investerat i gårdsnära vind- och solkraft där det finns en teknisk möjlighet att kunna koppla bort sig från nätet och fortsätta producera el till det slutna systemet vid ett elavbrott. Det är en lovande utveckling samtidigt som det också finns en hel del utmaningar, exempelvis när det

gäller energilagring vid längre perioder. Även om vind- och solkraft än så länge inte är lika tillförlitliga som ett dieselaggregat, så kan det vara ett viktigt komplement till framtida reservkraftaggregat. Ibland är det också lagstiftningen som riskerar skapa sårbarheter i händelse av höjd beredskap och störda import-, handels- eller produktionsflöden. Ett exempel är lagstiftningen kring slakt och vidareförsäljning. Idag är det tillåtet att slakta djur på gård för konsumtion endast inom det egna hushållet. Regelverket kring hur kött får säljas till konsument tillåter inte att djuret slaktas direkt på gården utan det behöver ske på en godkänd anläggning. Det betyder att också som idag säljs på gårdsbutiker har slaktats utanför gården och sedan levererats tillbaka för försäljning. Inte heller vid nödslakt får försäljning göras direkt från gård till konsument utan att djuret däremellan skickas till slakteriet. Att slakt inte kan ske på gården och sedan säljas direkt till konsument betyder också att behovet av transporter är stort. Transporter som i händelse av höjd beredskap kan bli en knapp resurs bl.a. p.g.a. ev. drivmedelbrist. Det går att förvänta sig att efterfrågan på svenskt kött kommer att öka i händelse av störda import- och leveranskedjor. En kombination av regelverk kring livsmedelshygien, brist på arbetskraft inom slakt och chark och brist på kylmöjligheter på gårdarna kan göra det svårt att möta den ökade efterfrågan med tomma hyllor i butikerna som följd, samtidigt som djur avlivas på gårdar utan att bönderna får betalt. I händelse av höjd beredskap och krig är Centerpartiets bedömning att detta sammantaget är mycket problematiskt. Vi vill därför anpassa regelverken för slakt och livsmedelshygien så att de är flexibla i syfte att möjliggöra gårdsförsäljning av kött vid behov under höjd beredskap. I sammanhanget vill vi också betona att det vid varje givet läge är viktigt att försöka upprätthålla handeln med andra länder, både i den inre marknaden och tredje land. Att stänga gränserna för handel kommer inte innebära fördelar i ett försvarscenario.

Det är också viktigt att tillgången på nödvändig arbetskraft inom jordbruket under höjd beredskap säkerställs. Vi ser att tre åtgärder behövs: det behöver tydliggöras att de som arbetar inom primärproduktionen kommer att omfattas av allmän tjänsteplikt kopplad till uppdraget i händelse av höjd beredskap och krig. Det gäller också exempelvis servicetekniker för jordbruksmaskiner osv. Därtill vill vi att det ska vara möjligt att tjänstgöra inom jordbruk och skogsbruk inom ramen för civilplikten, om regeringen inför en sådan. Och slutligen ser vi ett behov av att säkerställa att Blå stjärnan kan bemanna svenskt jordbruk i händelse av höjd beredskap och krig.

3.6.4 En robust medicinsk beredskap i hela landet

Sverige är sårbart också när det gäller tillgången på läkemedel i kris och krig. Många läkemedel tillverkas utomlands, ofta inte ens i Europa. Ett helhetsperspektiv måste läggas på försörjningen av läkemedel i Sverige där hänsyn tas till många olika faktorer, inkl. lagerhållning, beredskap, sårbara flöden, tillgång på transporter och logistik osv.

Hälso- och sjukvården behöver bli mer motståndskraftig under kriser som pandemier och ytterst under krig. Under pandemin har personalen inom hälso- och sjukvården gjort och gör fortfarande enorma ansträngningar. Men beredskapen har inte alltid varit tillräcklig. I framtiden ska vi inte behöva stå utan livsviktiga produkter vid stängda gränser eller globala brister. Centerpartiet anser att Sverige måste börja bygga upp nationella reserver av kritiska varor och produkter och en logistik som gör det möjligt att förse vård och omsorg med nödvändigheter under kriser. Det är ett ansvar för stat, hälso- och sjukvården och näringslivet tillsammans.

Motståndskraft inom hälso- och sjukvården bygger även på att regionerna har personalplanering, katastrofmedicinsk beredskap och en utbildad och utövad krisorganisation. Men det måste bli tydligare hur ansvarsfördelningen ska se ut och vilka förväntningar som finns på alla aktörer.

3.6.5 Elektroniska kommunikationer för blåljus och hela landets behov

Radiokommunikationssystemet för blåljusmyndigheter och samhällets krisberedskap, Rakel är nu föråldrat. Sverige behöver därför ett nytt kommunikationssystem som är mycket robust och säkert och där staten har rådighet. En lösning behöver kunna fungera oberoende av funktioner i andra länder och anpassas till en snabb teknikutveckling. Utgångspunkten ska vara en lösning mellan staten och en eller flera kommersiella mobilnätoperatörer med hänsyn till det säkerhetspolitiska läget i omvärlden. Systemet måste kunna hantera mobil datakommunikation och tjänster för mobildatakommunikation till användarkretsen.

På flera ställen runt om i landet finns det kommersiellt inget intresse att bygga telekommunikationsmaster. Samtidigt lägger Telia ner befintlig infrastruktur för telekommunikation. Detta är en olycklig kombination för stora delar av landsbygden, som likt alla andra är helt beroende av att kunna kommunicera i vardag och kris. Kommuner och regioner kan och vill inte sällan ansvara för att finansiera och sätta upp s.k. samhällsmaster så att mobiltäckningen kan bli bättre och fler personer ha tillgång till fungerande telekommunikation. Det kan ske i samarbete med exempelvis Telia som sedan hyr in sig på masterna. Det är inte ovanligt att försvarsmakten säger nej till kommunernas ansökningar om att få sätta upp master som överstiger 20 meter.

Att människor har tillgång till elektroniska kommunikationer och kan tillgodogöra sig samhällsinformation är viktigt i vardag, kris och krig. Då måste det finnas tillgång till adekvat mobiltäckning, i hela landet. Inte minst visade covid-19 vikten av att kunna jobba hemifrån med en bra digital infrastruktur i hela landet. Det har bidragit till minskad smittspridning.

3.7 Marina myndigheter

3.7.1 Kustbevakningen – en viktig resurs för hela landet

Kustbevakningen har många viktiga uppgifter kopplade till exempelvis gränsbevakning och miljöövervakning och bekämpning av oljeutsläpp och räddningstjänst till havs osv. Men Kustbevakningen har inte alltid kunnat ha en tillfredställande beredskap och närvaro till sjöss, och patrulleringar ställs emellanåt in, vilket leder till sämre möjligheter att genomföra all verksamhet man har att genomföra. Idag kan exempelvis miljöräddningsberedskapen inte upprätthållas i förhållande till rådande hotbild. Minskad miljöberedskap till sjöss innebär också försämrade möjligheter att utföra övriga uppdrag inom brottsbekämpning och kontroll. Kan inte beredskapen upprätthållas kan vi hamna i en situation där lokal närvaro dras ner på, vilket innebär en centralisering av Kustbevakningen. Ur ett hela landet-perspektiv och lika tillgång på trygghet och säkerhet för alla i vårt land är det viktigt att den decentraliserade organisationen som Kustbevakningen har idag kan vidmakthållas.

3.7.2 Se över antalet marina myndigheter

Idag finns flera marina myndigheter med liknande uppdrag, exempelvis har både Sjöpolisen och Kustbevakningen i uppgift att kontrollera fart och nykterhet till sjöss, och både polisen och Kustbevakningen har polisiära uppgifter. En ändamålsenlig statlig förvaltning är grunden för en effektiv offentlig verksamhet och att olika myndigheters uppdrag inte överlappar varandra. Att ha flera marina myndigheter kan vara motiverat men det kan också vara så att det finns uppgifter som kan tas över helt av en annan myndighet och att antalet marina myndigheter skulle kunna minska. Det behöver ses över. I en sådan översyn bör också ingå att se vilka uppgifter som istället kan utföras av andra myndigheter. Frågor som kan behöva utredas särskilt noga är den om våldsmonopol. Tullen har under senare tid fått ökade befogenheter i det brottsbeivrande arbetet och detta är på många sätt bra. Samtidigt är det viktigt att inte polisiära uppgifter som även inbegriper polisens våldsmonopol överläts på ett lättvindigt sätt. Överlåtelse av sådana uppgifter ska alltid utredas noggrant. Vissa befogenheter kan fortsatt behöva ligga på polisen även med en annan organisation och myndighetsstruktur än idag.

Mikael Larsson (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Malin Björk (C)

Catarina Deremar (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Kerstin Lundgren (C)

Anna Lasses (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Rickard Nordin (C)

Christofer Bergenblock (C)